

Karagöz Gazetesi Örneğinde Osmanlı Mizahında ve Karikatüründe Çanakkale Deniz Savaşları*

Tuncay ÖĞÜN**

Öz

Bu çalışma, daha önce birçok açıdan ele alınmış olan Çanakkale Deniz Savaşlarını Osmanlı mizahındaki yansımaları açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Belirtilen dönemde Osmanlı basınının mizah içerikli tek yayın organı olan Karagöz gazetesi, çalışmanın temel kaynağı durumundadır. Savaş durumunun olağan dışı koşullarında bu gazete de yayınlarını diğer basın organları gibi Osmanlı karargâhından yapılan resmî açıklamalar çerçevesinde sürdürmek zorunda kalmıştır. Ancak diğerlerinden farklı olarak savaşla ilgili gelişmeleri kendi mizah anlayışı içerisinde yorumlayıp yoğurduktan sonra okuyucularına aktarmıştır. İngiliz-Fransız birleşik filosunun Çanakkale istihkâmlarına düzenlediği ağır bombardımanları her defasında küçümseyip alaya alarak kamuoyuna moral ve güven duygusu aşılamaya çalışmıştır. Anlamlı mesajlar içeren karikatürlerini adeta bir psikolojik harp unsuru olarak kullanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çanakkale Savaşları, Karagöz Gazetesi, Osmanlı mizahı, Osmanlı basını, 1. Dünya Savaşı

Gallipoli Naval Campaign in Ottoman Humour and Cartooning in a Sample of Karagoz Newspaper

Abstract

This study intends to analyse Dardanelles Maritime Campaign, which was already dealt in many aspects, in terms of reflections in Ottoman humour. As being the only media organ with humorous content in Ottoman press at the

* Bu yazı, 100'ncü Yılında Çanakkale Sempozyumuna (Gebze, 26 Mart 2015) tarafımdan sunulan bildirisinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. tuncayogun@hotmail.com

specified period, Karagoz newspaper is the main source of the study. In the extraordinary circumstances of warfare the newspaper also had to keep publication in the framework of official statements made by the Ottoman headquarters as other media organs did. But unlike the others, it submitted war-related developments to followers after having them rendered in its own sense of humour. By underestimating and insulting the allied naval bombardments of heavy fortifications in Dardanelles, it endeavored to engrain moral and confidence in the public, simply used ironic comics as an element of psychological warfare.

Keywords: *The Gallipoli (Dardanelles) Campaign, Karagoz newspaper, Ottoman humour, Ottoman press, World War I*

Seferberliğin ilânından hemen sonra Başkumandanlık Vekâletinin 3 Ağustos 1914 tarihli emriyle tüm basın yayın organlarına ordu ve donanmanın savaş hazırlıkları ve harekâtı hakkında yayın yasağı getirildi. 7 Ağustos 1914 tarihinden itibaren ise yeni gazete ve dergi çıkarılması yasaklandı, mevcut basın tümüyle sansüre tabi tutuldu. Bu uygulama gereğince gazeteler, baskıya girmeden önce nüshalarını her gün düzenli olarak belirli bir saate kadar Sansür Odasına teslim etmek ve oradan verilecek karara göre hareket etmek zorunda kaldılar. Ordu ve donanmayla ilgili olarak sansür elinden geçmeyen hiçbir haber yayımlanamayacaktı. Sansür yönetiminin onayını almadan yayınlanan ya da sayfalarında sansür tarafından çizilmiş haberlere yer veren gazeteler derhal kapatılacak ve müdürleri divan-ı harbe sevk edilecekti¹. 1 Kasım 1914'te İtilâf Devletleriyle savaşın fiilen başlamasından sonra Başkumandanlık Vekâletinin yeni bir emriyle bundan böyle askerî harekât hakkında, karargâhtan(Karargâh-ı Umumi) her gün düzenli olarak açıklama yapılacağından, bu konuda başka türlü yayın ve açıklamada bulunulamayacağı bildirildi. Yasağa uymayanların divan-ı harbe sevk edilerek en ağır şekilde cezalandırılacakları açıklandı². Bu yasalara savaşın neden olduğu ekonomik sıkıntılar ve kâğıt teminindeki zorluklar da eklenince gazetelerin çok az bir kısmı yayınlarını devam ettirebildi³.

Dergi ve gazeteler, savaş haberlerini karargâhtan yapılan resmi açıklamalar çerçevesinde yapmak zorunda kaldılar. Böylece hükümetin propaganda araçları haline getirildiler. Gazeteler, muhabirlerinden aldıkları haberleri ya da yabancı basından yaptıkları alıntılarını, karargâhın açıklamalarıyla uyum içerisinde olmak kaydıyla ya-

1 *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi*, 1,yay. haz. Kemal Gurulcan vd., İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, 2013, s. 26, 31-32.

2 "Havadis-i Harbiye", *Tasvir-i Efkar*, 23 Teşrinievvel 1330 (5 Kasım 1914), nr. 1250

3 Orhan Koloğlu, "Basın", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı ortak yayını, 1994, s. 71. Yapılan bir çalışmaya göre savaş başladığında 73 gazete ve dergi çıkmakta iken 1915 yılında bu sayısı 6'ya kadar düşmüştü. Bkz. *Eski Harfli Türkçe Yayınlar Kataloğu*, I, Ankara: Milli Kütüphane Yayınları, 1987, s. V.

yınlayabiliyorlardı. Bu koşullar altında farklı gazetelerde yer alsalar bile savaş hakkında yapılan bütün haberler ve yorumlar, her bir gazetenin kendi kabiliyetine göre içine kattığı hamasetin dozu dışında nerdeyse aynı tornadan çıkmışçasına birbirine benziyordu⁴.

Radyo, televizyon ve internet gibi iletişim araçlarının bulunmadığı bu dönemde insanlar olup bitenler hakkındaki tüm bildiklerini gazete ve dergilerden öğreniyorlardı. Mizah dergileri dünyanın her yanında olduğu gibi Osmanlı kamuoyunda da etkin bir propaganda aracı olarak işlev görüyor, savaş silahlı kuvvetlerin, mizah ise zekâların üstün gelme mücadelesi olarak görülüyordu⁵. Özellikle, mübalağa ve dönüştürme kabiliyetine sahip olan karikatür sayesinde çizgi dili düşmanla mücadelede adeta bir silâh gibi kullanılıyor, toplumun ve cephedeki askerlerin zafere olan inancını pekiştirme konusunda önemli rol oynuyordu⁶. Karikatürize edilen haritalar üzerinden nerdeyse ayrı bir propaganda savaşı yürütülüyor, insanları bilgilendirmekten çok onlarda arzu edilen algıyı yaratmak için büyük çaba gösteriliyordu⁷.

Bu önemine rağmen savaş döneminde yayınlarını istikrarlı bir şekilde devam ettirebilen tek Osmanlı mizah gazetesi vardı. 1908-1914 yılları arasında 90'dan fazla mizah dergisi ve gazetesi yayın hayatına girdiği halde bunlardan sadece Karagöz gazetesi ayakta kalabilmişti⁸. O nedenle bu gazete, Çanakkale deniz savaşlarının Osmanlı mizahındaki yansımalarını incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın da temel kaynağı durumundadır.

Yayın hayatına 1908'de İstanbul'da başlayan Karagöz, incelediğimiz dönemde Pazartesi, Çarşamba ve Cumartesi günleri olmak üzere haftada üç kez, dört sayfa halinde çıkıyordu. Her sayısının ön ve arka kapağında birer karikatür yer alıyordu. Oldukça deneyimli bir yayın ve yazar kadrosuna sahipti. Gazetenin ilk sahibi, kurucusu, başyazarı ve çizeri, ilk Türk karikatüristi olarak bilinen Ali Fuad Bey'di. Dönemin sorumlu müdürü ise Memduh Süleyman'dı. 1950'li yıllara kadar devam eden⁹ yayın hayatı boyunca yazar kadrosunda Burhan Cahit, Baha Kamil, Osman Cemal, Ahmet Nebil, M. Rifat, Fuat Samih, Mahmut Sadık, Baha Tevfik, Aka Gündüz, Mah-

4 Osmanlı basınının Çanakkale Savaşları hakkındaki bu tarz yayıncılığı için bkz. Ahmet Esenkaya, "Çanakkale Savaşları Sürecinde Türk Basını", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı: 1 (2003), s. 36-63.

5 Aziz Kılınç, "Üstünlük Kuramı Bağlamında Harp ve Mizah", *Milli Folklor*, Yıl:19, Sayı:73 (2007) s. 55.

6 Ali Şükrü Çoruk, "Çizgilerin Gücü Adına", *Derin Tarih*, Özel Sayı: 1 (2014), s. 94.

7 Ayrıntılı bilgi için bkz. Gazanfer İbar, "Propaganda Haritalarında Büyük Savaş", *Atlas Tarih*, Sayı: 30 (2014), s. 138-143. Karikatürler I. Dünya Savaşı'ndan önce de benzer amaçlarla kullanılmaktaydı. Bkz. Necmettin Alkan, "Alman, İngiliz ve Fransız Karikatürlerinde Sultan II. Abdülhamid ve Türk Algısı" *Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu (20-21 Şubat 2014, Selanik)*, III, Ankara: TTK Yayını, 2014, s. 333-348.

8 Turgut Çeviker, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Türk Karikatürü", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, IV, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 1103, 1106.

9 *Eski Harfli Türkçe Yayınlar Kataloğu*, I, s. 136-137.

mut Nedim, Ali Haydar gibi Türk basınının tanınmış simaları yer almıştı. Çizerleri arasında ise Ali Fuat Bey'in yanında Halit Naci, Mehmet Baha Bey, D. Mazlum ve Ratıp Tahir gibi isimler vardı¹⁰. Ancak gazetenin incelenen dönemdeki yazıları ve karikatürleri imzasız olarak yayınlanmış olduklarından hangisinin kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Baskı sayısı hakkında elde kesin rakamlar bulunmamakla beraber hayli yüksek sayıda bir okuyucu kitlesine sahip olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul dışında taşrada da satış bayileri vardı ve bu dağıtım ağı sayesinde satış sayısını 20 bine kadar çıkarmayı başarabiliyordu¹¹. İkdam ve Sabah gibi dönemin çok tutulan gazetelerinin bile 40-60 bin adet civarında basıldığı dikkate alındığında bu sayının oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır¹². Birinci sayfasında sık sık koleksiyonunu tamamlamak isteyenler için tükenmiş olan eski sayıların yeniden basıldığına dair ilânlar yer alması ilgilyle takip edildiğini göstermektedir. *Cem ve Kalem* gibi diğer mizah dergilerinden farklı olarak sayfalarında Fransızca özel bölümlere yer vermediği halde¹³yurtdışında da talep gördüğü anlaşılmaktadır. Yurtdışı yıllık abonelik bedeli 80 kuruştur. Klişesinde, *Journal Illustré KARA-GUEUZ, No de Telephones 1998, Administration Rue Sublime Porte No 27* şeklinde gazetenin adının ve iletişim bilgilerinin Fransızca olarak yer alması Avrupa ülkelerinde de okurları bulunduğunu göstermektedir. Fransızca ibarenin 26 Aralık 1914'ten itibaren klişeden çıkarılması, muhtemelen, savaş nedeniyle yurt dışı dağıtımının kesintiye uğramasındandı. Nitekim savaş bitikten sonra benzer bir Fransızca ibare 3 Eylül 1919 itibaren klişedeki yerini tekrar almıştır.

Karagöz gazetesi, savaş döneminin sansür kısılcısındaki gazetecilik anlayışını *Bizimkiler gibi Millî Ajans'ın akşam verdiği havadisatın kuyruğuna beş on tumturaklı kelime ile birkaç şatafatlı cümle ilave ettikten sonra baş tarafına da bir (muhabir-i mahsusumuzdan:) işareti koymakla gazetecilik mi olur?* şeklinde eleştirse de kendisi de aynı tarz yayıncılık yapmaktan kurtulamamıştır¹⁴. Diğer gazeteler gibi o da karargâhın resmi açıklamalarını takip ederek savaşla ilgili yazı ve karikatürlerin içeriğini buna göre şekillendirmiş. Ancak diğerlerinden farklı olarak bu açıklamaları kendi mizah anlayışı içerisinde yoğurduktan sonra gülümseten çizgiler ve keyifli mizah yazılarıyla okurlarına aktarmıştır.

10 Sibel Kılıç, "Contribution Of Karagoz Humour Magazine (1908-1955) To Socio cultural Transformations Of The Turkish Society Which Derives Its Sources From The Karagoz Humour Practices And Its Importance Through The Perspective Of The Turkish Cultural Histor", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, IV/16 (Kış, 2011), s. 241. Karagöz'ün 1908-1914 dönemi yayın ve yazı kadrosunun kısa biyografileri için bkz. Tobias Heinzelmann, *Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu 1908-1914*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004, s. 49-56.

11 Bülent Akbaba, "İnkılap Tarihi Öğretimi İçin Bir Kaynak: Karagöz Dergisi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, XXII/2 (Mayıs 2014), s. 735.

12 T. Heinzelmann, s. 49.

13 Efdal Sevinçli, "Cinsel Bilgileri Öğrenirken Sağdığımız Karagöz: Karagöz Evleniyor (1913) Oyunu", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 27: 2009/1, s. 36.

14 "Karagöz Dalgıç", *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751

Karagöz, İngiliz-Fransız birleşik filosunun Çanakkale Boğazı tabyalarına 3 Kasım 1914'te düzenlediği ilk bombardıman üzerinde fazla durmamış, sadece on dakika süren bu saldırıyı aşağıda görüleceği üzere birkaç satırlık küçük bir yazıyla geçiştirmişti. Ancak 19 Şubat 1915'de başlayıp aralıklarla devamlılık gösteren ikinci bombardımandan kara savaşlarının başladığı 1915 Nisan sonlarına kadar 28 sayı çıkarmış ve bu süre içerisinde yayınladığı toplam 56 karikatürün 23'ünü Çanakkale Savaşlarına ayırmıştı¹⁵. Yine aynı dönemde Çanakkale Savaşları hakkında irili ufaklı 30'un üzerinde mizah yazısı yayınlamıştır¹⁶. Yazılarının ve karikatürlerinin temel karakterleri Hacivat ve Karagöz'dü. Mesajlarını hep bu karakterler üzerinden veriyordu. Karikatürleri teknik açıdan çizgiden çok alt yazıya bağlı olarak kuruluyor ve bu yazı üstüne ayrıntılı bir betimlemeye yer veriliyordu¹⁷.

İlk bombardıman, sonuç almaktan çok fiili savaş ilânı gibi sembolik bir anlam taşıyordu. Oysa 19 Şubat 1915'te başlayan ağır bombardıman Çanakkale'yi aşarak İstanbul'a ulaşmayı hedefliyordu. Bu durum İstanbul'da hem halk arasında, hem de devlet katında derin bir korku ve endişe yaratmıştı. Biryandan şehri korumak için birtakım askerî önlemler alınırken, diğer yandan Çanakkale'nin geçilmesi ihtimaline karşılık hükümet, Padişah'ı ve hanedan üyelerini Eskişehir'e götürmek üzere Haydar Paşa istasyonunda iki adet tren bekletiliyordu. Üstü örtülü de olsa Meclis-i Mebusan'da bile dillendirilen bu ihtimal karşısında, boşaltılması gerektiğinde şehri ateşe vermek için karakollara gizlice gaz yağı tenekeleri bile gönderilmişti. Özellikle 18 Mart'ta düşman filosunun tüm gücüyle Çanakkale bataryalarına yüklenmesi üzerine durum iyice kritik bir hal aldığında Çanakkale'den İstanbul'a on dakikada bir telgrafla bilgi verilmesi istenmişti¹⁸.

İstanbul'un diken üstünde olduğu bu günlerde Karagöz'de bu korku ve endişeden eser bile yoktu. İngilizleri, Fransızları ve Rusları alaya alıp aşağılıyor, askerlerini,

15 Bu karikatürlerin bir kısmı (12 adet) daha önce katalog tarzında yorumsuz olarak yayınlanmıştır. Bkz. Halil Ersin Avcı-Mehmet Ali Bingöl, *Çanakkale Savaşı Karikatürleri*, İstanbul: Truva Yayınları, 2006, s. 118-131.

16 Bu yazılar bazı küçük istisnalar dışında gündeme getirilmemiş, ilgili çalışmalarda referans olarak gösterilmemiştir. Karagöz gazetesine atıf yapan bir çalışma için bkz. Belkis Ulusoy, Çanakkale Savaşlarının Türk ve Dünya Basınındaki Yansımaları, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21 (2005), s. 63-70.

17 T. Çeviker, s. 1105.

18 Bkz. *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre: III, İçtima Senesi I, Cilt I, Ankara: TBMM Basımevi, 1991, s. 481; Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, yay. haz. Muzaffer Albayrak, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007, s. 67; Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Sene*, yay. haz. Muzaffer Albayrak, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007, s. 109; Joseph Pomiankowski, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü/1914-1918, I. Dünya Savaşı*, çev. Kemal Turan, İstanbul: Kayhan Yayınları, 1997, s. 104, 108; Aubery Herbert-Henry Morgenthau, *Devler Ülkesinde Devler Savaşı/Çanakkale*, çev. Seyfi Say, İstanbul Ataç Yayınları, 2005, s. 152; Lokman Erdemir, *Sebep ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2008. s. 72-75; Mustafa Selçuk, "Çanakkale'ye Denizden İlk Bombardımanlar ve Başkent İstanbul", *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 69-81.

gemilerini, silahlarını, attıkları mermileri hafife alıp küçümsüyordu. Filoları için kale kapısında havlayan köpek benzetmesi yapıyor, dev gemilerinden tükürük hokkası*, ağır toplarından soba borusu diye bahsediyordu. İngilizleri *Kikirik*, Fransızları *Tango*, Rusları ise *Ayı* olarak adlandırıyor. Türkçe zayıf, ince, uzun boylu kimse anlamına gelen *Kikirik* yakıştırması İngiliz askerlerinin savaştan anlamayan çıtkırıldım kişiler olduğunu anlatmak için yapılmıştı. Fransız askerleri için kullanılan ve o dönemde *hafif meşrep Fransız kadını* anlamına gelen *Tango* çok daha ağır ve aşağılayıcıydı. Ayı, Rusların milli sembolü olsa da, Karagöz bu sözcüğü onlar için gayri medenî, kaba saba, vahşi anlamında kullanıyordu. İtilaf güçleri için hakarete varan bu tür ağır ifadeler kullanılırken müttefiklere, özellikle de Almanlara övgüler diziliyor, bütün gelişmeler Osmanlıların ve müttefiklerin menfaatine olacak şekilde yorumlanıyordu. Böylece sahip olduğu geniş okuyucu kitlesi sayesinde halkın içinde bulunduğu tedirginliği gidermeye çalışıyordu.

Karargâhın, İngiliz-Fransız birleşik filosunun Çanakkale istihkâmlarına düzenlediği 3 Kasım 1914 tarihli ilk bombardımanı hakkındaki bildirisi şöyleydi¹⁹:

“İngilizler bu sabah Çanakkale Boğazı methalini 16 km uzaktan bombardımana başlamışlarsa da yalnız bir tabyamızdan atılan birkaç mermi İngiliz zırhlılarından birinde ıstıal (yangın) yaptığından on dakika sonra İngiliz gemileri çekilip gözden kaybolmuşlardır.”

Bu bildiri Karagöz’ün mizah anlayışı içerisinde şu şekli almıştı²⁰:

“Çanakkale –(Müstaceldir) Dalgın dalgın topçuların civarında dolaşan Kikirik’in kuyruğu tekerleğin birine sıkışıp koptuğu ve can havliyle gözünden ateş çıkararak bağıra bağıra kaçtığı maruzdur.”

Karargâhın 19 Şubat 1915 tarihli ikinci bombardıman hakkındaki bildirisi ise şöyleydi:

“Sekiz İngiliz ve Fransız zırhlısı bugün Çanakkale’nin harici tabyalarını yedi saat bombardıman etti. Fakat tabyalarımızı susturamadı. Düşman büyük çaplı ve 15 santimetrelik toplarıyla altı yüz mermi attı. Düşman amiral gemisi ağır surette

* Hokka; cam, maden veya topraktan yapılmış çoğunlukla kapaklı küçük kaptır. Tükürük hokkaları genellikle tiryakilerin çiğnedikleri tütünü tükürmeleri için kullanılırdı.

19 Karargâhın bildirimleri aynı gün ya da en geç ertesi gün bütün İstanbul gazeteleri tarafından düzenli olarak yayınlanıyordu. Bu yüzden söz konusu bildirimler için ayrıca kaynak gösterme yoluna gidilmeyecektir. Söz konusu bildirimler ve Osmanlı Çanakkale Savaşları hakkında diğer yazılar için döneme ait gazetelerin yanı sıra bkz. Murat Çulcu, *İkdam Gazetesi’nde Çanakkale Cephesi*, I, İstanbul: Kaptan Yayıncılık, 2004; Neslihan Özen, *Türk Basınında (Tanin, İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Vakit, Servet-i Fünun) Çanakkale Savaşları (1914-1918)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2004.

20 “Afacan’ın Telgrafı”, *Karagöz*, 25 Teşrinievvel 1330/7 Kasım 1914, nr. 683.

olmak üzere 3 zırlısı hasarzedede olmuştur. Lehül-hamd (Allah'a hamdolsun) yalnız bir zabıt ve nefer şehidimiz, bir nefer de hafif yaralımız vardır."

Bu yoğun ateşe karşılık insan zayıtı ve maddi hasarın yok denecek kadar az olması Türk tarafı için bir moral kaynağı olmuş, Karagöz bu bildiriye *Son Haberler* başlığı altında yine kendi üslubunca şu şekilde dile getirmişti²¹:

"Çanakkale –Pek uzaktan can çekişen ayıların feryat ve figanını duyan yedi sekiz kelb (köpek) kale kapısı haricinde bir av'ave (havlama) koparmışlarsa da üçünün bacakları kırılarak savuşturulmuşlardır."

Böylece hem bildirinin içeriği aktarılıyor, hem de saldırının sıkışık durumda bulunan Ruslara yardım yetiştirmek amacıyla düzenlendiği açıklanıyordu. Üstelik yapılan saldırı köpek havlaması gibi basit bir düzeye indirilerek halkın yüreğine su serpiliyordu.

Karagöz, bu saldırı sırasında gemisi isabet alan filo komutanına (Amiral Carden)²² *Amiral Kıçıkırık* adını taktı ve 19 Şubat bombardımanını keyifli bir üslupla alaya aldı. Güya, İngilizlerin ünlü resmi gazetesi *Deli Deyyus'un* (Daily News) Fransızların *Yerebatan* gazetesinden aktardığı *Amiral Kıçıkırık'ın* bir raporuna göre aslında Osmanlı kıyılarına yaklaşmaya dahi cesaret edemeyen düşman filosu, balıkların oynaşmasından meydana gelen küçük çırpıntılara kapılarak Çanakkale önlerine kadar sürüklenmişti. Yine bu raporda ifade edildiğine göre *Kıçıkırık*, sahildeki bir balıkçının fosurdattığı dolma gibi sigaradan çıkan duman yüzünden hedefleri dahi göremediğinden açılan ateşe karşılık vermemiş, altı yüz elçi (düşman filusunun attığı altı yüz mermi kastediliyor) gönderip yalvarıp yakardığı halde kendisini bir türlü bağışlamak istemeyen Osmanlı mermilerinden yakasını zor kurtarmıştı. Bu sırada Baş Kikirik gemisinin (amiral gemisinin) burnu, kuyruğu ve ense kökü yaralanmış ve iki Tango gemisinin fistanları yırtılmıştı. *Amiral Kıçıkırık'a* göre kaçmaya başladıklarında Osmanlı askerlerinin arkalarından kahkahalarla gülüp yüksek sesle *yuha* diye bağırma-ları uluslararası hukuka tümüyle aykırı, doğrudan doğruya İngilizlerin namus ve haysiyetine dokunması gereken bir davranıştı²³. Böylece, sadece Çanakkale bombardımanı alay konusu olmakla kalmıyor, Fransız ve İngiliz basınına da *Yerebatan* ve *Deli Deyyus* yakıştırmalarıyla aşağılanıyordu.

21 *Karagöz*, 9 Şubat 1330/22 Şubat 1915, nr. 729.

22 Oysa Amiral Carden 19 Şubat bombardımanından sora filusunun isabet dahi almadığını rapor etmişti. Bkz. Figen Atabey, *Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi), Ankara 2010, s. 110.

23 "Çanakkale Bombardımanı Hakkında Rapor", *Karagöz*, 28 Şubat 1330/13 Mart 1915, nr. 737.

Birleşik Filo'nun 25 Şubat'ta düzenlediği ve yine yedi saat süren bombardımanı da Karagöz'e yeni yakıştırmalar için fırsatı verdi. Karargâhın bu bombardıman hakkındaki 26 Şubat 1915 tarihli resmi açıklaması şöyledi:

"Bugün düşmanın kuvvetli on iki zırhlısı, Çanakkale Boğazı methalindeki Türk tabyalarına öğleden önce saat 10.00'da ateş açarak, öğleden sonra saat 17.30'a kadar ateşe devam etmiş ve daha sonra Bozcaada istikâmetine çekilmiştir. Anadolu sahilindeki tabyalarımızdan atılan mermiler, düşmanın Agamemnon sistemindeki bir zırhlısı ile birlikte iki zırhlısını daha hasara uğramıştır."

Bu açıklama üzerine bu defada İngilizlerin Agamemnon zırhlısına durumuna uygun bir isim yakıştırdı. Çanakkale'ye bombardıman hevesiyle geldiğinde Ağa Memnun adını taşıyan bu gemiye belinin ortasına yapıştırılan çelik tekmelerden memnun kalamadığı için isminin Ağa Gayrimemnun şeklinde değiştirildiği yazıldı²⁴. Daha sonra yine çeşitli kelime oyunları yapılarak diğer gemiler için de benzer yakıştırmalar yapıldı²⁵:

"Majestic; aslen üç kelimedden oluşur. Farsça da biz anlamına gelen ma, dolaşıp aramak anlamında olan cest ve yaka isminden gelen yak sözlerinden meydana gelmiş olup (Macestyak) yakamızı kurtaracak yer ararız demektir.

Cornwallis; buradaki is Yunanca zade demek olup kartavaloğlu, yani makara-zade demektir.

Şarلمان (Charlemagne); Bunun aslı Çar-ı Alman'dır. Alman ordularının Mazur-ya bataklıklarında kazandıkları zaferlerden sonra Alman İmparatoru'nun aynı zamanda Rus Çarı da olacağını ima etmek için bu isim verilmiştir."

Yapılan bunca bombardımana rağmen düşman filosunun amacına ulaşamadığı ve bundan böyle de ulaşamayacağı farklı bir üslupla dile getirildi. İçinde güya temiz havadan başka bir şey olmayıp hedeflerine ulaşmadan boş bir araziye düşmüş devasa düşman mermileri üzerinde yazılı olduğu ifade edilen bazı özlü sözler sıralandı. Bu sözler arasında yer alan *Arayan Mevla'sını da belâsını da bulur, Boğazla çok uğraşan kanlı basuru beklemelidir, Boğaza düşkün olan inkıbaza (kabızlığa) uğrar* sözleriyle aç gözlülüklerinin başlarına bela olacağı, Çanakkale'nin midelerine oturacağı dile getirildi. *Boğazla mezarın arasında bir Türk mermisi kadar mesafe vardır, Bir amiral gemisi olmak için Boğaz'da zumbalanmak lazımdır* sözleri hem tehdit içeriyor hem de düşman amiral gemisinin aldığı hasara gönderme yapıyordu. *Laf kıtlığında asmalar budayım, İşsiz kalmaktan ise kaçınmak evlâdır* sözleriyle anlatılmak istenen ise

24 "Ağa Memnun mu, Gayri Memnun mu?", *Karagöz*, 7 Mart 1331/20 Mart 1915, nr. 740.

25 "Düşman Gemileri Hakkında Tafsilat", *Karagöz*, 16 Mart 1331/29 Mart 1915, nr. 744.

yapılan bombardımanların aslında bir gösteriştten ibaret olduğuydu²⁶. Bu görüş, bir İngiliz'le Japon arasında geçtiği ifade edilen şu kısa diyalogla daha açık bir şekilde dile getirildi²⁷:

"Japon –Çanakkale'ye pek çok top attınız, geçebileceğinizi ümit ediyor musunuz?"

İngiliz –Zannetmem.

Japon –O halde bu bombardıman?"

İngiliz –Âlem-i medeniyete hizmet için.

Japon –Anlayamadım.

İngiliz –Medeniyete hizmet diyorum. Şimdiye kadar Çanakkale zorlanabilir, zorlanamaz diye ikiyüzlü bir fikir vardı. Bunu bir parça İtalyanlar tecrübe eder gibi oldu ama cihana bir ders veremediler. Biz şimdi Çanakkale'nin kabil-i mürrur olmadığını ispat ederek âlem-i medeniyetin donanmasını tehlikeden vikaye edeceğiz!*

Japon -?!"

Bombardımanlarını sürdüren Birleşik Filo'nun her defasında Türk tabyalarının ateşi karşısında geri çekilmek zorunda kalması üzerine Çanakkale'nin geçilemeyeceği fikri gittikçe daha güçlü bir şekilde dile getiriliyordu. Birleşik Filo'yu başlarını şursuzca kale duvarlarına çarpan inatçı keçiler şeklinde tasvir eden aşağıdaki karikatür, Çanakkale'yi geçme fikrinin boş hayalden, çılgın bir projeden başka bir şey olmadığını anlatıyordu.

26 "Çanakkale Muhabirimizin Mektubu" *Karagöz*, 21 Şubat 1330/6 Mart 1915, nr. 734.

27 "Bir İngiliz İle Bir Japon Arasında", *Karagöz*, 28 Şubat 1330/13 Mart 1915, nr. 737.

* Trablusgarp savaşı sırasında İtalyan donanması 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırmış, fakat Türk tabyalarının ateşi karşısında mayın hatlarıyla korunmakta olan Boğaz'a girmeye bile cesaret edemeden geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bkz. Nuri Karakaş, "İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Saldırısında Bir Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXII/54 (20013), s. 79-106.

Hacivat –Bunlara böyle ne olmuş yavrum Karagöz. Meramlarından bir şey anlayamadım.

Karagöz –Ne olacak? Hacivat. Kudurmuş köpek etini yediler, tabi onun gibi bu şaşkın kafalarıyla kaleden içeriye girmeye çalışıyorlar. Sen akıllarına şaş, ben de fikirlerine güleyim.

Karikatür 1 (Karagöz, 18 Şubat 1330/3 Mart 1915, nr. 733).

Aynı günlerde yayınlanan başka bir karikatür ise aya çıkmanın imkânsız olarak görüldüğü o dönemin algısına seslenilerek Çanakkale'yi geçmenin aya çıkmak kadar imkânsız olduğu ifade ediliyordu.

Hacivat –Ne o Karagöz'üm böyle? Elinde o koca merdiveni, o uzun ipi ne yapacaksın?

Karagöz –Anlayamadın mı? Aya çıkacağım da dünyayı seyredeceğim.

Hacivat –Aman deli mi oldun? Hiç aya çıkılır mı?

Karagöz –Ulan amma aptal herifsin. Bak İngilizler Boğaz'dan geçmek istiyorlar ben niye çıkamayayım; daha zor mu?

Karikatür 2 (Karagöz, 21 Şubat 1330/6 Mart 1915, nr. 734).

Hacivat'la Karagöz'ü düşman filosunun attığı mermileri toplayıp bir İngiliz savaş gemisine teslim ederken gösteren aşağıdaki karikatür de benzer şekilde yapılan bombardımanların Türk tabyalarında hiçbir zarara yol açmadığını anlatıyordu:

Karikatür 3 (Karagöz, 25 Şubat 1330/10 Mart 1915, nr. 736).

Karagöz –Dilinle yaptığın gibi o kadar çok attın o kadar çok ki... Kalmamıştır, diye hepsini topladım getirdim. Çünkü hiçbir işe yaramadı Con (John) Kikirik cenapları.

7 Mart'ta, Türk tabyalarından açılan ateş sonucu bir Fransız zırhlısının saf dışı bırakıldığı, bir İngiliz zırhlısının da hasara uğradığı açıklanınca *Eceli gelen kелbler (köpekler) cami duvarına siyerler* atasözüne gönderme yaparak ilk kayıplarını vermeye başlayan düşman filosunun sonunun yaklaştığı ifade edildi²⁸. 11 Mart gecesi bir kruvazörle birkaç torpido himayesinde Boğaz önündeki mayın hatlarına doğru yaklaşan mayın arama gemilerinden ikisinin topçu ateşiyle, bir diğerrinin de mayına çarparak batması, bu arada kruvazörün de isabet alarak yaralanması bu inancı daha da pekiştirdi. Aşağıdaki karikatürle *Amiral Kıçıkırık'a* selam yollayan Karagöz, bunun sadece bir başlangıç olduğunu yazıyordu.

Karikatür 4 (Karagöz, 28 Şubat 1330/13 Mart 1915, nr. 737).

Karagöz –Gördün mü Kikirik cenapları... Kalbimiz din ve iman dolu! Bir hamle de üçü biden gitti; Amiral Kıçıkırık cenaplarına bizden ilk selam olsun. Hiç şüphe etme bunun arkası da var.

28 "Çanakkale Bombardmanı Hakkında/Bir Müsteşrikin Mektubu", *Karagöz*, 23 Şubat 1330/8 Mart 1915, nr. 735

Düşman filosunun 14 Mart gecesi denediği mayın tarama girişiminin de başarısız olması üzerine ise aşağıdaki karikatür yayınlayarak bu başarısızlıkların en sonunda kendilerini zehirleyip yok edeceğini öne sürdü:

Karagöz –Çek bakalım, çek. Torpil yerine zehirli midyeden başka eline bir şey geçecek mi? Sonra da senin kart Tango'na ver de kemal-i iştiha ile patlayıncaya kadar yesin...

Karikatür 5 (Karagöz, 2 Mart 1331/15 Mart 1915, nr. 738).

Düşman donanmasının sonuç vermeyen bombardımanları konusu yapılıyordu. Karagöz Efendi'yi düşman gemilerden atılan top mermilerinin yanı başında nargilesini keyifle fokurdattırken gösteren aşağıdaki karikatür, bombardımanın karıncaları rahatsız etmekten başka bir işe yaramadığını anlatıyordu.

Karıncı –Aman Karagöz Bey, yaz geliyor: tabiidir, dışarıya çıkacağız. Fakat menhusun biri deliklerimizi mantarla kapatmaya çalışıyor.

Karagöz –Beşiniz, onunun bir araya gelir! Parçalarsınız... Bana bakıp da ibret alın. Hiç aldıriş ediyor muyum?! Korkmayınız. Rahat vakit geçiriniz. Eğer öyle bir şey olursa ben Kikirik'in burnunu, tepesini deler yine sizi çıkarırım.

Karikatür 6 (Karagöz, 28 Şubat 1330/13 Mart 1915, nr. 737).

11 Mart'ta, karagâhın Adalar Denizi'nde düşmanın bir nakliye gemisiyle iki sa-vaş gemisinin torpillendiğini açıklaması, Karagöz'e düşman filosuyla alay etmek için

yeni bir fırsat daha yarattı. Açıklamada gemilerin batırıldığına dair herhangi bir ifade bulunmadığı halde torpillenmeleri batırıldıkları şeklinde yorumlanarak olay hakkında keyifli bir hikâye uyduruldu. Gemilerin indiği deniz dibi, *Dibihi* şehri olarak adlandırılıp güya bu şehrin Belediye Reisi olan *Koca Yunus* adına bir rapor yayınlandı. Buna göre batan üç geminin yenilebilir kısımları kılıç balıklarıyla yunuslar arasında taksim edilmiş, düşman askerleri balıklara yem olmuşlardı²⁹.

Karagöz, Birleşik Filo'nun o sırada henüz tarafsız olan Balkan ülkeleriyle İtalya'yı kendi saflarına çekmek için de saldırılarını iyice yoğunlaştırdığının farkındaydı. Nitekim Balkan ülkeleri de o sırada Türklerin yenileceğine inanmaya başlamışlardı. Rusya, Boğaz geçildikten sonra İstanbul'un işgali için 40 bin mevcutlu bir ordu göndermeyi teklif ediyordu. İtalya, İtilâf Devletleriyle işbirliği yolunda ilk teşebbüsünde bulunurken, Başbakan Venizelos, Yunan Kralını Gelibolu Yarımadası'na üç tümen asker çıkarmaya ikna etmeye çalışıyordu³⁰. Bütün bu gelişmelerden tedirginlik duyduğu anlaşılan Karagöz, İngiliz, Fransız ve Rusları mahalleye rahatsızlık veren üç sarhoş kafadar şeklinde tasvir ederek saldırgan tutumları nedeniyle nefret uyandıran bu üç ülkenin kendilerine yeni müttefikler bulamayacaklarını ima ediyordu.

Karagöz –Of! Anam; dumanım diyecek kadar içince insanda işte böyle ne akıl kalır, ne de fikir... Sonrada böyle öteye beriye çılgıncasına sarkıntılığa başlarlar; ama herkes böyle hallerden nefret eder, çekinir.

Karikatür 7 (Karagöz, 4 Mart 1331/17 Mart 1915, nr. 739).

Şüphesiz ki Çanakkale'de büyük hesaplaşma 18 Mart 1915 günü yaşandı. Türk topçusu tarihin akışını değiştirecek kadar önemli bir zafer kazandı. Osmanlı karargâhının bu büyük zafer hakkında 18 ve 19 Mart 1915 tarihlerinde yapılan üç mütevazî resmî açıklamanın toplamı yarım sayfa bile değildi ve özetle şöyleydi:

29 "Rapor Suretidir", *Karagöz*, 9 Mart 1331/22 Mart 1915, nr. 741.

30 F. Atabey, s. 123.

Çanakkale bataryalarına ateş açan dördü Fransız on altı zırhlı, üç kruvazör ve çok sayıda torpidodan oluşan düşman filosu, Türk bataryalarının ateşi karşısında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Yedi saat süren şiddetli muharebede Fransızların Bouvet zırhlısıyla bir düşman torpidosu batırılmıştır. Ağır hasara uğrayan Irresistible ve Afrika' adlı iki İngiliz zırhlısı da Türk tabyalarının devam eden ateşiyle gece saatlerinde Boğaz girişinde onlarla aynı akıbete uğramıştır. Ağır hasar alan başka bir düşman gemisinin Bozcaada'ya doğru sürüklendiği gözlenmiştir. 18 Mart saldırısı düşmana, batırılan ve hasara uğrayan gemilerinden başka 2.500 cana mal olmuştur. Buna karşılık terk edilmiş iki kışla ile bazı siperlerdeki küçük hasarlar dışında Türk tabyalarının önemli kaybı yoktur. Bataryalar ateşe hazırdır. Can kaybı sanıldandan da azdır.

Karargâhın bu açılmaları üzerine Karagöz, bombardımanın Türk tabyalarında önemli bir kayba yol açmadığını duyurmak için sözde Çanakkale'den çekilmiş olan aşağıdaki telgrafı yayınladı³¹:

“Çanakkale: (Hususi muhaberatımızdan) Son bombardımanın ika ettiği hasar sunlardan ibarettir: Soğandede civarında bir ağacın sekiz yaprağı düşmüş; o aralık yuvalarına yem taşıyan yirmi beş karıncadan birinin sağ bacağı hafifçe cerihadâr olmuş ve bir çakıl taşı birkaç santimetre miktarı kaymıştır.”

Zaferin haber alınmasından sonra yayınladığı ilk nüshasının her iki karikatürünü de 18 Mart Zaferi'ne ayırdı. Ön kapakta yer alan aşağıdaki karikatürün iki mesajı vardı. Birincisi, neredeyse Boğaz'ı dolduracak kadar çok sayıda düşman gemisinin batırıldığı, ikincisiyse hırslarının ve aç gözlülüklerinin kurbanı olarak bu hezimete uğradıklarıydı. Bu yüzden Hacivat'la Karagöz biryandan telaş içerisinde Boğaz'daki gemi enkazlarını temizlemeye koşarken, Karagöz'ün oğlu Afacan, açıklıklarını yatıştırma için denize düşenlere simit yetiştirmeye çalışıyordu.

* Batırılan gemi aslında Afrika değil Ocean'di.

31 “Karagöz'ün Telgrafları”, *Karagöz*, 11 Mart 1331/24 Mart 1915, nr. 742.

Karikatür 8 (Karagöz, 7 Mart 1331/20 Mart 1915, nr. 740).

Arka kapaktaki karikatür ise Türk askerinin yiğitliğini ve savaşta gösterdiği başarıyı vurguluyordu. Bundan sonra düşman, nargilesini fokurdatarak kazandığı zaferin tadını çıkaran Aydın Efesinin külahından bile korkacak, bir daha Çanakkale'ye yaklaşmaya bile cesaret edemeyecekti.

Karikatür 9 (Karagöz, 7 Mart 1331/20 Mart 1915, nr. 740).

Düşmanın ölümlerine saygı duyulmuyor, tulum gibi şişip patladıkları, balıklara yem oldukları acımasızca yazılıyordu. Düşman askerlerinin durumunu görmek için güya dalgıç olup Çanakkale önlerinde denize dalan Karagöz, Hacivat'ın *Herifleri nasıl buldun?* sorusuna karşılık: *Nasıl bulunur, tulum gibi... Bazısı patlayıvermiş. Kikiriklere*

Karagöz –Koşalım Hacivat! Koşalım da temizleyelim. Yoksa böyle birer ikişer bunlar denizi dolduracaklar.

Afacan –Baba ben de düşenleri düşünüyorum da simit dağıtıyorum. Aç kalmasalar gözlerini kaplayan hırsa kapılıp böyle hücum etmezlerdi.

Aydın Efesi –Gahbe nalılar (Kahpe analılar) karaya çıkayım dimeyin indi yuvanızı yaparın ha!

Karagöz –Ha göreyim seni Kara Efe... Artık ayranın kabardı; sen onların güllésinden korkmazsın. Onlar senin külahundan korksunlar.

hiç acımadım diyordu³². Bir planlama hatası yüzünden (!) fazla miktarda su yuttukları için yukarı çıkamayan İngiliz ve Fransız askerlerinin kılıç balıkları tarafından midele-ri delinip ameliyat edildikten sonra yukarı çıkacakları yazılıyordu³³.

Birkaç haftadan beri denize atılmakta olan pisliklerden yani denize düşüp boğulan düşman askerlerinin cesetlerinden balıkların bile şikâyet etmeye başladıkları yazılıyordu. Bu cesetlerden yayılan pis kokular ve mikroplar yüzünden deniz dibinde müthiş bir kolera baş göstermişti. *Adalar Denizi'nin dibinde sakin calib-i iştiha ve egl balıklar (yenilebilir nefis balıklar) namına: Barbunya* imzasıyla yayınlanan habere göre bu pis kokulara dayanamayan balıklar, *kızgın tava közde yahut müteaddit hazır ızgaralarınızda ve arzu olunduğu takdirde fırınlarınızda kurban olalım*, bizi bu belâdan kurtarın diye yalvarıyorlardı³⁴.

Düşman ölüleri insan yerine konulmadığı gibi neredeyse hayvandan da aşağı görülüyordu. *Garibe* başlığı altında verilen bir haberde, Kumkale sahillerinde karaya vuran insana benzer, fakat kuyruğu da olan, uzun kulaklı acayip cesedin Kikirik adında bir yaratığa ait olup henüz hayvanlar âleminde bile eşine rastlanmamış, tohuma kaçmış haşarat türünden bir hayvan oğlu hayvan olduğu ifade ediliyordu³⁵.

Açıktır cehenneme gittikleri söyleniyor, fakat bu bile mizah sanatının gülümseten cümleleriyle dile getiriliyordu. Bouvet zırhlısı komutanlığının deniz dibinden çektiği bir telgrafa göre Çanakkale boğaz girişi cehenneme giden en kısa yoldu. Bu durum araştırılmaya değer görüldüğünden Fransız ve İngiliz zırhlılarından beş altısı daha bu yolu keşfetmek için deniz dibine inmişlerdi. Onlardan alınan telgraf da bu durumu doğruluyor, orada cehenneme giden yeni yapılmış geniş bir şosenin bulunduğunu bildiriyordu. Bu yoldan cehennemin dibine kadar giden gemilerin acilen yardım kuvvetleri gönderilmesini istedikleri belirtilerek daha birçok düşman gemisinin batırılacağına olan inanç dile getiriliyordu³⁶.

Kazanacağından gayet emin olan düşmanın hiç beklemediği bir anda uğradığı yenilgiyle şaşkına dönmesi alay konusu yapılarak Çanakkale'nin sandıkları gibi çanaktan değil halis çelikten olduğunu nihayet anlayabildikleri yazılıyordu³⁷. *Av Beklerken Av Oldu Seyyad* (Avcı) başlığı altında başka bir yazıda aynı düşüncenin eseri idi³⁸:

32 "Muhavere/Karagöz Dalgıç", *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751.

33 "Harp Raporları", *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751.

34 "Kolera Zuhuru", *Karagöz*, 25 Mart 1331/7 Nisan 1915, nr. 748.

35 "Garibe", *Karagöz*, 28 Mart 1331, 10 Nisan 1915, nr. 749.

36 "Harp Raporları", *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751.

37 "Begayet Mühim Bir Vesika-i Siyasiye", *Karagöz*, 8 Nisan 1331/21 Nisan 1915, nr. 754.

38 *Karagöz*, 7 Mart 1331/20 Mart 1915, nr. 740.

“...Con Kikirik'in oğullarından birisinin (İngiltere Bahriye Nazırı Winston Churchill³⁹) aklına esmiş! “Boğazlar önünde havlarsak Balkanlarla bitarafları lehimize olarak harbe iştirak ettiririz” demiş ve işte tam bir aydır boğazlarda işittiğimiz hurlamalar bu şaşkın mantığın mahsulüymüş! Neticesini düşün! Suyu düşen düşene! Evvelâ zırhlular, güller, Kikirikler, Tangolar, şapkalar... Nihayet İtilâf-i müsellesin bütün ümitleri birlikte suya düştü!”

Birleşik Filo'nun Çanakkale'de mağlup olması üzerine Polonya'da Almanlar karşısında yalnız bırakılan Rus kuvvetlerinin ünlü Alman Generali Hindenburg tarafından parçalanıp yok edileceği öne sürülüyordu. Bu görüşü dile getiren aşağıdaki karikatürde üzerinde Osmanlıca *Varşova* yazılı olan Ayı Polonya cephesindeki Rus kuvvetlerini temsil ediyor, ayının bacağına yapışan ve üzerinde Hindenburg yazan güçlü kol ise Alman ordularını sembolize ediyordu:

Ayı –Aman dostlar yetişin! Halim bitik; bacağı kopuyor.

Karagöz –Hay budala hay! Senin dostların kendi dertlerine bakacak mum arıyorlar; halleri senden daha beter...

Karikatür 10 (Karagöz, 11 Mart 1331/24 Mart 1915, nr. 742).

Çanakkale Zaferi, Hindenburg'un Polonya cephesindeki Mazurya bataklıklarında Ruslara karşı kazandığı büyük galibiyetlerle karşılaştırılıyordu. İfade edildiğine göre Rus Çarı, Moskof ordularını Mazurya bataklıklarında hızlı batma konusunda gösterdikleri üstün başarılar nedeniyle madalya yerine geçmek üzere *eşek* unvanıyla ödüllendirmişti. İngiliz ve Fransız donanmalarının Çanakkale önünde Moskof ordularından daha çabuk battıklarını haber alan Çar Hazretleri onları da aynı şekilde ödüllendirmek istemişti. Ancak bu konuda görüşü sorulan Hindenburg, batma ko-

39 Çanakkale deniz harekâtının baş mimarının *Winston Churchill*'in olduğu hakkında bkz. Figen Atabey, “İngiliz Savaş Konseyi'nin Çanakkale Stratejisi”, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 35-40.

nusunda daha başarılı olan İngiliz ve Fransızlara bu unvanın şeddeli olarak yani eş-şek biçiminde vurgulu olarak verilmesi gerektiğini bildirmişti. Karagöz'ün görüşüye hepsine birden bu unvanın şeddeli olarak verilmesiydi⁴⁰.

Osmanlı basını, savaşın ilk aylarından itibaren Mazurya bataklıklarında Rus ordularına ağır darbeler indirerek yüz bine yakın esir alan General Hindenburg'u hayranlıkla izliyor, Rus ordularını bataklıklarda yok ettiği için *Göller Generali* olarak adlandırılan bu büyük komutanın cihangirlik ve fatihlik mertebesine ulaştığını yazıyordu⁴¹. Fotoğraf yayınlamak gibi bir âdeti olmadığı halde Karagöz gazetesi de 19 Ekim 1914 tarihli sayısının kapağına *Rus ordularını tarumar eden Alman Generali meşhur von Hindenburgalt* yazısıyla onun bir resmini yerleştirerek bu hayranlığını ifade etmiş⁴², 17 Şubat 1915'te aşağıdaki karikatürü yayınlamak başarılarını alkışlamıştı.

Hacıvat –Aman bu hal ne Karagöz?

Karagöz –Ne olacak? Dört ayaklılarını ağaçlara tırmandıran, iki ayaklılarını bataklığa batıran Hindenburg manevrasıdır. Hele şu adamlara bak, elimdeki makara ipliğinden imdat bekliyorlar!

Hacıvat –Öyleyse ipin ucunu bırak cehenneme kadar yolları var.

Karikatür 11 (*Karagöz*, 4 Şubat 1330/17 Şubat 1914, nr. 768).

Bu bakımdan Çanakkale'de elde edilen büyük başarının Hindenburg'un zaferleriyle eşdeğer görülmesi, hatta az da olsa öne çıkarılması, 18 Mart Zaferi'ne verilen önemi göstermek açısından dikkat çekiciydi. Böylece Çanakkale'de Osmanlı askerinin, kamuoyunda emsalsiz bir güç olarak görülen Alman ordularınınkıyla eşdeğer bir başarı kazandığı ima ediliyordu. Elde edilen başarının büyüklüğü karşısında Karagöz, Çanakkale Zaferi adına özel bir dosya hazırlayarak bu dosyayı 15 Nisan 1915 Perşembe günü yayınlayacağını duyuruyordu⁴³.

40 "Buyruldu-yı Çarî", *Karagöz*, 13 Nisan 1331/27 Nisan 1915, nr. 756

41 "Hindenburg/Göller Generali", *Sabah*, 11 Teşrinisani 1330 (24 Kasım 1914); "Avrupa Harbi/Vaziyet-i Harbiye", *Turan*, 4 Teşrinisani 1330 (17 Kasım 1914); "Müşir Hindenburg'a Selâm", *Tanin*, 17 Teşrinisani 1330 (30 Kasım 1914); *Tasvir-i Efkâr*, 9 Teşrinievvel 1330 (22 Ekim 1914).

42 *Karagöz*, 6 Teşrinievvel 1330/19 Ekim 1914, nr. 675.

43 *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751. Söz konusu duyuruda Karagöz'ün *Çanakkale destanı ile nasihatnamesini muhakkak okuyunuz* notu vardı. Çok önemli ve ilginç bir içeriğe sahip olduğunu tahmin ettiğimiz bu özel sayıya maalesef ulaşamamıştır.

Bir yandan bu şekilde elde edilen zaferin değeri vurgulanırken, bir yandan da Boğaz'ı geçeceğinden gayet emin olan düşman filosofunun uğradığı hayal kırıklığı alaya alınarak zaferin tadı iyiden iyiye çıkarılıyordu. Çanakkale'de uğradıkları hezimet üzerine İngiliz savaş kabinesinin kudurduğu, Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, Bahriye Nazırı Winston Churchill ve Harbiye Nâzırı Lord Kitchener'in birbirlerini çeşitli yerlerinden ısırıkları haber veriliyordu⁴⁴:

“Londra: (Telsiz telgrafla varit olmuştur fakat biraz gecikmiştir) Sir Edward Grey üç gündün beri kuduz alâîmi ibraz ediyor...Dün birden bire Bahriye Nazırının baldırından ısırmıştır. Tedavisine ihtimam olunuyor.”

“Yine Londra’dan (müstaceldir): Maatteessüf Bahriye Nazırı da kudurmuş ve Harbiye Nazırını fena bir yerinden ısırmıştır. Tedavisinden kat-ı ümit ediliyor.”

İngiliz ve Fransızların daha önce de yayınladıkları resmî bildirimlerle Çanakkale bombardımanlarındaki başarısızlıklarını örtbas etmeye çalıştıkları⁴⁵ bilindiğinden son hezimetini de kamuoyundan saklamaya çalışacakları düşünülüyordu. Karagöz, İngiliz ve Fransız hükümetleri adına uydurulan oldukça matrak bildirimlerle bu durumu da alaya alıyordu⁴⁶:

“Paris (Fransız tebliğ-i resmisinin suretidir): Fransa Bahriye Nezareti pek büyük bir muvaffakiyeti millete arz ile kesb-i iftihar eder; Boğaz önünde kemal-i şiddetle harp eden Bouvetzırhlımız, süvarisinin maharetiyle birden bire tahtelbahir (denizaltı) şekline girmiş ve bu suretle istihkâm toplarının ateşinden masun kalmıştır.”

“Londra (İngiliz Tebliğ-i resmisinin suretidir): Evvelki gün müşterek filo tarafından ateşli talimler icra edildi. Atılan üç bin gülden ikisi koşmakta ve sıçramakta olan bir ada tavşanına isabet ederek derece-i muvaffakiyetimizi göstermekle şanlı Kikiriklerimiz ve arkadaşları Madam Tangozadeler ertesi günü yani dün Boğaz’a hücum etmişler ve akşama kadar harp ederek kemal-i muvaffakiyetle avdet etmişlerdir. Hiçbir hasarımız yoktur. Hatta Boğaz methalinde bekçi olarak üç zırhlı bırakmışlardır.”

Yeni Bir Keşif başlığı altında yayınlanan başka bir haber de de benzer ifadelere yer veriliyordu⁴⁷:

44 “Karagöz’ün Telgrafları”, *Karagöz*, 11 Mart 1331/24 Mart 1915, nr. 742.

45 *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, I, yay. haz. Muzaffer Albayrak vd., Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2005, s. 17

46 “Karaöz’ün Telgrafları”, *Karagöz*, 9 Mart 1331/22 Mart 1915, nr. 741.

47 *Karagöz*, 28 Mart 1331, nr. 749.

“Çanakkale Boğazı’na, denizin üst tarafından girilemeyeceğini anlayan Fransız ve İngiliz amiralleri “Acaba denizin dip tarafından bir yol bulunabilir mi” diye müteaddit zırlı ve torpidolarından mürekkep bir filoyu ta denizin dibine daldırdıkları ve böyle bir yol keşfedinceye kadar dipte kalmaları için emr-i kati verdikleri mevsüken haber alınmıştır.”

Kikirik Amiralinden gelen bir rapora göre batan gemiler, güya zırhlarını delip geçen Osmanlı güllerinin hangi fabrikada yapıldıklarını belirleyip ona göre önlem almak için mermilerin arakasından denize dalmışlardı. Ancak bunların daldıktan sonra bir daha su yüzüne çıkmaması önceki amiralin “battıktan sonra tekrar çıkacaksınız” yolunda bir emir vermemesinden kaynaklanan bir hata yüzündendi. Bu hatanın giderilmesi ve batan zırhlıların tekrar yukarı çıkmaları için diğer zırhlılara da emir verilmiş olduğundan yakında onlar da birer birer batıp hep birlikte “huruç” edeceklerdi⁴⁸.

Bozcaada’daki İngiliz ve Fransız komutanlıklarından çekilen *sırlısıklam resmi telgraflara* göre ise Kikirik ve Tangolar kucaklarına takım takım düşen Türk mermilerini batırıp boğmak için denizin dibine doğru dalmışlardı. Mermileri tamamen boğmak için belirsiz bir süre daha orada kalacaklardı. Ancak bu sırada bazı saldırılara uğramışlarda da yapılan inceleme sonucunda bunların torpil olmayıp semiz vücutlu askerleri yağma için saldıran yengeçler ve benzeri yaratıklar olduğu anlaşılmıştır⁴⁹.

Karagöz, sözü usturuplu bir şekilde kullanarak İngiliz ve Fransız komutanlarına oldukça ağır hakaretlerde bulunuyordu. Bu kapsamda yayınladığı bir yazı günümüz Türkçesiyle şöyleydi⁵⁰:

“Yine Paris: Büyük bir başarı gösterdiği yayınlanan resmî bildiriyle kesinlik kazanan Bouvet zırlı komutanının ebeveynine maaş bağlanması kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine bir kadın ve sekiz erkek hükümete başvurmuşlardır. Kadın gerçekten adı geçen şahsın annesidir. Erkeklere gelince her biri babası olduklarını ayrı ayrı kanıtlamışlardır. Böylece adı geçen şahsın bir analı, fakat sekiz babalı bir çocuk olduğu kesinlik kazanmış ve her birine maaş bağlanmıştır.”

Bu tür alay ve hakaretlerden düşman gemileri de tabii ki paylarına düşeni alıyordu. Aşağıdaki karikatür Çanakkale’ye saldıran devasa zırhlıların çocuk oyuncuğundan bile daha dayanıksız, Çanakkale testisinden daha değersiz olduklarını ifade ediyordu:

48 “Tashih-i Şayia”, *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751

49 “Harp Raporları”, *Karagöz*, 1 Nisan 1331/14 Nisan 1915, nr. 751

50 “Karagöz’ün Telgrafları”, *Karagöz*, 11 Mart 1331/24 Mart 1915, nr. 742.

Karagöz –Yumurcak senin baban, Afacan senin de amcan Hacivat size Çanakkale’den hediye gönderdi. Bakınız: Cici cici gemiler..

Afacan –Ah babacığım onlar çürük... Biz ne yapalım? Bize testi getirseydi daha iyi olurdu.

Karikatür 12 (Karagöz, 9 Mart 1331/22 Mart 1915, nr. 741).

Deniz kuvvetlerin de uzman olduğu belirtilen *Amiral Yengeç* imzasıyla güya Çanakkale’ye saldıran düşman gemilerinin teknik özellikleri inceleniyordu. *Amiral Yengeç* isminin seçilmesi gemilerin denizin dibine yollanmış olmasından kaynaklı bir kinayeydi. İngiliz ve Fransız savaş gemilerini *sıcak çorbadan daha kuvvetli ve kırmızıbiberden daha az yakıcı* birer oyuncak gibi gösteren bu raporun, kolay anlaşılabilmesi için üslubuna fazla dokunulmadan günümüz Türkçesine aktarılan aşağıdaki son kısımları özellikle dikkat çekiciydi⁵¹:

“...Ağa Gayrimemnun (Agamemnon) –Tükürük hokkası hacminde olup yedi topal eşek kuvvetindedir.

Not: İngilizler, deniz kuvvetlerinde olağanüstü bir gelişme gösterdiklerinden makinelerde kullanılan beygir kuvvetini de geliştirerek eşek kuvvetine dönüştürmüşlerdir.

On parça, yarım endaze boyunda, kıyyesi altmış paralık asma kabağı top ile değişik çaplarda seri ateşli sakız kapakları vardır. Saatte bir çuvaldız boyu yol gider. Gaz ile hareket ettiği için topları az sesli ve kokuludur. Diğer zırhlılar da bunun eşidir.*

Şarلمان (Charlemagne); –Bu, en yeni Fransız zırhlısı olup yedi uyuz eşek kuvvetindedir.

Not: Son zamanlarda Fransızlar da İngiliz usulü denizciliği kabul etmişlerdir.

51 “Düşman Gemileri Hakkında Tafsilat”, *Karagöz*, 16 Mart 1331/29 Mart 1915, nr. 744.

* Endaze 65 cm uzunluğunda ölçü birimidir.

On beş adet büyük çapta soba borusu topuyla yirmi tane kıçtan dolma seri ateşli bakkal hunisini havidir. Bunun dışında hıyar ve patlıcan atmak için su kovaları vardır. Seyir sürati mil ve saat hesabıyla olup kaç frank verilirse o kadar yola ve istenildiği yere hemen gider. Madeni para ile işlemekte olup attığı ve atacağı toplar muharebeden sonra ses verecektir. Diğerleri de keza bunun eşidir.

Bunlara nasıl karşı konulmalıdır? Kuşkusuz bu soru sorulacaktır. Bunun için deriz ki beygir kuvvetinde olsalardı bir çift süvari ve dişli mahmuz yeterli olurdu. Fakat mademki eşek kuvvetindedirler, o halde birer kuvvetli kızılılık sopası veya kalınca ve suda ıslatılmış meşe odunu hepsini istenilen yere sürmek için yeterlidir...”

4 Nisan 1915'te İngilizlerin E-15 denizaltısının Karanlık Liman yakınlarında batıldığı, 31 kişilik mürettebatından 3 subay ile 21 askerin kurtarılarak esir edildiği, Çanakkale İngiliz Viskonsolosu'nun da bunlar arasında bulunduğu açıklanınca düşmanın denizaltıları da alay konusu olmaya başladılar. Fransız ve İngiliz denizaltılarının henüz çirozlarla izmaritlere bile karşı koyabilecek kudrette olmadıkları yazılarak⁵² Karikatür 13'tede görüleceği üzere onlara yem olacak kadar zayıf ve önemsiz oldukları ifade ediliyordu.

Oysa ağırlıkları 700-800 ton civarında olan ve çağın en modern silahlarıyla donatılmış bulunan bu denizaltılar⁵³, gerçekte Osmanlı kuvvetleri için büyük tehlike oluşturabilecek kadar güçlüydüler. Nitekim Boğaz savunmasına görünmeden Marmara Denizi'ne sızan İngilizlere ait B 11 denizaltısı, 13 Aralık 1914'te Boğaz savunmasında sabit tabya görevi yapan Mesudiye zırhlısını batırmıştı⁵⁴. İngiliz denizaltıları, savaşın ilerleyen dönemlerinde de Marmara Denizi'nde Çanakkale cephesine sevkiyat yapan irili ufaklı nakliye gemileriyle teknelerden iki yüz kadarını batırarak lojistik hizmetleri büyük ölçüde sekteye uğratacaklardı. Yine bu denizaltılardan biri olan E 11,8 Ağustos'ta Bolayır önlerinde gerçekleştirdiği bir saldırıyla Osmanlı filosunun en güçlü zırhlılarından biri olan Barbaros'u attığı tek torpille batıracaktı⁵⁵.

52 “Düşman Gemileri Hakkında Tafsilat”, *Karagöz*, 16 Mart 1331/29 Mart 1915, nr. 744.

53 *Yeni Mecmua/Çanakkale Özel Sayısı*, yay. haz. Muzaffer Albayrak-Ayhan Özyurt, İstanbul. Yeditepe Yayınevi, 2006, s. 51.

54 F. Atabey, *Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi*, 207.

55 Murad Hatip, *Çanakkale Cephesinin Lojistik Desteklenmesi, Barbaros Zırhlısının Batırılışı, Güverte Albay Nevres Tümer'in Yayınlanmamış Beyanları*, *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 317-332.

Karagöz –Görüyor musun Hacivat, bütün dünyayı yutar diye bağırdıkları! İngiliz tahtelbahirlerini... Çanakkale’de orkinos balıklarına ne de güzel yem oluyolar.

Karikatür 13 (Karagöz, 8 Nisan 1331/21 Nisan 1915, nr. 754).

Batırılan denizaltının esir edilen mürettebatı ise köpek balığından bozma işe yaramaz çirozlara benzetilmişti:

Karagöz –Bu sene Çanakkale’de köpekbalığından azma amma da çok çiroz vara a! Bari işe yarar bir şeyler olsa... Hepsi de çirozun çaparisi.

Karikatür 14 (Karagöz, 13 Nisan 1331/26 Nisan 1915, nr. 756).

Başka bir habere göre *Deli Deyyus* (Daily News) gazetesine demeç veren Fransız Bahriye Nazırı bundan böyle Çanakkale’ye yapılacak bombardımanlardan *önce mutlaka kuru fasulye yenileceğini ve üzerine elli gram karbonat içileceğini* söylemişti⁵⁶.

Karagöz, bu şekilde Çanakkale Zaferi’nin tadını çıkarırken Karargâh, 27 Mart

56 “Fransa Bahriye Nazırıyla Mülakat”, *Karagöz*, 25 Mart 1331/7 Nisan 1915, nr. 748.

gece saatlerinde Çanakkale Boğazı'na girmeye çalışan düşman filosunun bataryaların ateşiyle bir kez daha püskürtüldüğünü açıkladı. Bu Birleşik Filo'nun 18 Mart'ta uğradığı hezimetten sonra gerçekleştirdikleri ilk saldırıydı. Bu saldırının da başarısızlıkla sonuçlanması üzerine düşman filosunu çaresizlik içerisinde gösteren aşağıdaki karikatürü yayınladı.

*Karagöz –Hacivat herifin haline bak!
Gemiler battı işte bu halde ters kepçe
hücum ediyor... Kah kahkah!!!!...*

Karikatür 15 (Karagöz, 14 Mart 1331/27 Mart 1915, nr. 743).

Karagöz ve Hacivat'ı ters dönmüş bir sandalın üzerinde yalınkılıç Çanakkale'ye saldırmaya çalışan düşman askerinin haline kahkahalarla gülerken resmeden bu karikatür, 18 Mart'ta uğradığı kayıplardan sonra savaş gücünü kaybeden İtilâf donanmasının bundan böyle de başarılı olamayacağını ifade ediliyordu

Karagöz'ün bu saldırılara karşı en çok iki şeye güvendiği anlaşılıyordu. Birincisi Boğaz'a döşenmiş olan mayın hatları, ikincisi de Türk askerinin zafere olan inancı ve mücadele azmiydi. Mayınlara olan güveni dile getiren aşağıdaki karikatürde Karagöz bir balıkçı teknesine doldurduğu mayınları düşman filosuna göstererek daha önce bu mayınlarla çok sayıda gemilerinin batırıldığını hatırlatıyordu:

Karagöz –Buz gibi tutar, harareti söndürür kızgınlığı giderir. Sizden evvel arkadaşlarınız gördüler, denediler. İki yüz elli okka kadardır. Para ile değil ya, bir de siz tecrübe ediniz bakalım, ne olur?!!

Karikatür 16 (Karagöz, 16 Mart 1331/29 Mart 1915, nr. 744).

Aynı günlerde *Cehennemden Telgraf* başlığı altında cehennemde itilâf güçleri için yeni katlar, yeni mekânlar inşa edilmekte olduğunu haber verilerek saldırılarına devam etmeleri halinde daha önce olduğu hezimete uğrayacakları yazılıyordu⁵⁷. Türk askerinin bu saldırılar karşısındaki kahramanca duruşuysa yoruma gerek duyulmayacak kadar açık bir şekilde Boğaz'ın iki yakası arasına gerilmiş bir zincire asılı, üzerinde *Çanakkale* yazan kocaman bir yürekle sembolize edilmişti. Bu yüreğe işleyemeyen düşmanın ağır top mermileri ise bir hurda yığını halinde gösterilmişti. Böylece, daha önce çoğunlukla düşmanın zayıflığı ve korkaklığı gündeme getirilerek alaya alınırken, Türk askerinin Çanakkale'de gösterdiği cesaret ve kahramanlık ilk defa bu kadar açık ve etkili bir şekilde ön plana çıkarılmıştı.

⁵⁷ *Karagöz*, 6 Nisan 1331/19 Nisan 1915, nr. 753.

Karagöz –Hacivat; bu yürek bu kadar metin, bu kadar sağlam iken Tangoların, Kikiriklerin mermileri hiçbir şey yapamaz. İşte böyle can çekişen köpek gibi yerlerde sürünüp kalır.

Karikatür 17 (Karagöz, 28 Mart 1331/10 Nisan 1915, nr. 749).

Mart ayı sonlarından itibaren itilaf güçlerinin Çanakkale'ye karadan da saldırma amacıyla Afrika, Avusturalya ve Yeni Zelanda'daki sömürgelerinden ücretli asker toplamakta olduklarının haber alınması⁵⁸ bir miktar tedirginlik yaratmış ise de Karagöz bunu da hafife alarak alay konusu yapmıştı. İtilaf güçlerinin kendilerine hizmet edecek ücretli askerler bulamayacağını, bulabildiklerinin de işe yaramayacağını öne sürerek bu girişimin de bir sonuç vermeyeceğini iddia ediyordu.

Karagöz gazetesine güya Londra'dan telgrafla bildirildiğine göre Çanakkale'ye çıkarılacak orduya aylıklı asker bulmak için Patagonya'ya giden bir İngiliz heyeti, beklenenin de ötesinde önemli başarılar elde etmiş, insan bulunamamış ise de orduya katılmak isteyen dört yüz bin maymun tedarik etmişti. Bu maymunlar son derece zinde, tüvana ve cesurdular. Yine sözde Patagonya'dan çekilen başka bir telgraf ise bahsi geçen heyetin insan olarak sadece dört kişi bulabildiğini, bunlardan da birisinin sağ elinin çolak, diğerinin bir ayağının topal, üçüncüsünün beli kırık ve dördüncünün her ne kadar sağlam ise de iki gözünden malul olduğunu bildiriyordu⁵⁹.

Bugün bile çok seyrek bir nüfusu sahip olan Patagonya o tarihlerde neredeyse hiç yerleşimi olmayan bir bölge olduğu için Karagöz, İngilizlerin asker toplama konusundaki çaresizliğini vurgulayabilmek için bu ülkenin ismini kullanmayı tercih etmişti. Aşağıdaki karikatürü de bu düşünceyle yayınlamıştı. Yoksa ilk bakışta çağrıştırdığı gibi Avustralya yerlilerini ya da herhangi bir ırkı aşağılamak niyetinde değildi. Asıl vermek istediği mesaj, asker bulamayan İngilizlerin maymunlardan medet umacak kadar aciz duruma düşmüş olmalarıydı:

58 *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, I, s. 33, 61, 62, 76-77.

59 "Karagöz'ün Telgrafları", *Karagöz*, 14 Mart 1331/27 Mart 1915, nr. 743.

Hacivat –Bu ne kılık, nasıl asker...

Karagöz –Amma da yaptın ha! Bunlar asker değil yavrum! Kikirik'in boğazı zorlamak için Avusturya'dan getirdiği maymun ve şebekler...

Karikatür 18 (Karagöz, 14 Mart 1331/27 Mart 1915, nr. 743).

26 Nisan'da karargâh, savaş gemilerinin koruması altında düşmanın 25 Nisan sabahı Gelibolu yarımadasına dört noktadan çıkarma yapma girişiminde bulunduğunu açıkladığında Karagöz yine istifini bozmamış kendinden ve zaferden oldukça emin bir şekilde yayınlarını sürdürerek kamuoyuna moral vermeye devam etmiştir.

Karagöz –Aman Hacivat, bir tekmede üçünün birden denize fırlaması pek keyifli olur. Haydi, sen de başla.

Hacivat –Sahi öyle, işte başladım!...

Karikatür 19 (Karagöz, 15 Nisan 1331/28 Nisan 1915, nr. 757).

Boğaz'ın önüne bir alay Tango gönderileceğini haber alıp bunları birer lokum veya badem ezmesi gibi yutmak için çatal bıçak tedarikine lüzum görmeden hemen

sıvanıp beklemeye başlayan Karagöz,⁶⁰ Gelibolu çıkarması başladığında yukarıdaki karikatürde görüleceği üzere bir tekmede üç düşman askerini birden büyük bir keyifle denize fırlatmakla meşguldü. Hacivat ise yarımadaı düşmandan temizlemek için elindeki süpürgeyle işe koyulmuştu.

Sonuç

Çalışmanın temel kaynağı durumunda olan Karagöz gazetesi, Çanakkale deniz savaşlarıyla ilgili yayınlarını dönemin diğer basın organları gibi karargâhın resmî açıklamaları kapsamında yürütmek zorunda kalmıştır. Ancak diğerlerinden farklı olarak karargâhın bildirimlerini kendine özgü mizah anlayışıyla yorumlayarak, doğası gereği içerisinde ateş, kan, ölüm, nefret, acı ve gözyaşı barındıran savaşla ilgili trajik gelişmeleri gülümseten çizgiler ve satırlarla okurlarına aktarmayı başarmıştır. Günümüzdeki algının aksine, Türk askerlerinin kahramanlığından ve Boğaz savunmasındaki başarılarından çok düşman donanmasının zayıflığını ve korkaklığını gündeme getirerek alay konusu yapmıştır. Çanakkale istihkâmlarına saldıran devasa İngiliz ve Fransız zırhlılarını balıkların oynaşmasıyla savrulacak kadar zayıf ve güçsüz birer oyuncak gibi göstermeye çalışmıştır. 18 Mart Zaferi'ni, Alman ordularının Lehistan'da Ruslara karşı elde ettiği büyük başarılarla eşdeğer, hatta biraz da üstün tutarak, Osmanlı Devleti'nin müttefikleri nazarındaki itibarını artırmaya çalışmıştır. Böylece sahip olduğu geniş okuyucu kitlesi sayesinde kamuoyuna güven ve moral kazandırmaya çalışarak adeta bir psikolojik harp unsuru işlevi görmüştür.

60 "Boğaz Hakkında Mühim Bir Plan", *Karagöz*, 13 Nisan 1331/26 Nisan 1915, nr. 756.

KAYNAKÇA

Gazeteler

Karagöz

Sabah

Tanin

Tasvir-i Efkar

Turan

Kitap ve Makaleler

Akbaba, Bülent, "İnkılap Tarihi Öğretimi İçin Bir Kaynak: Karagöz Dergisi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, XXII/2 (Mayıs 2014), s. 731-742.

Alkan, Necmettin, "Alman, İngiliz ve Fransız Karikatürlerinde Sultan II. Abdülhamid ve Türk Algısı" *Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu (20-21 Şubat 2014, Selanik)*, III, Ankara: TTK Yayını, 2014, s. 333-348.

Atabey, Figen, "İngiliz Savaş Konseyi'nin Çanakkale Stratejisi", *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 35-68.

-----, *Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara 2010.

Avcı, Halil Ersin -Mehmet Ali Bingöl, *Çanakkale Savaşı Karikatürleri*, İstanbul: Truva Yayınları, 2006.

Çeviker, Turgut, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Türk Karikatürü", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, IV, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 1101-1108.

Çoruk, Ali Şükrü, "Çizgilerin Gücü Adına", *Derin Tarih*, Özel Sayı: 1 (2014), s. 92-97.

Çulcu, Murat, *İkdam Gazetesi'nde Çanakkale Cephesi*, I, İstanbul: Kaptan Yayıncılık, 2004.

Erdemir, Lokman, *Sebep ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2008.

Esenkaya, Ahmet, "Çanakkale Savaşları Sürecinde Türk Basını", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı: 1 (2003), s. 36-63.

Eski Harfli Türkçe Yayınlar Kataloğu, I, Ankara: Milli Kütüphane Yayınları, 19187, s. 136-137.

Hatip, Murad, "Çanakkale Cephesinin Lojistik Desteklenmesi, Barbaros Zırhlısının Batırılışı, Güverte Albay Nevres Tümer'in Yayınlanmamış Beyanları", *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 317-332.

Heinzelmann, Tobias, *Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu 1908-1914*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

- Herbert, Aubery -Henry Morgenthau, *Devler Ülkesinde Devler Savaşı/Çanakkale*, çev. Seyfi Say, İstanbul Ataç Yayınları, 2005.
- İbar, Gazanfer, "Propaganda Haritalarında Büyük Savaş", *Atlas Tarih*, Sayı: 30 (2014), s. 138-143.
- Karakaş, Nuri, "İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Saldırısında Bir Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXXII//54 (20013), s. 79-106.
- Kılıç, Sibel, "Contribution Of KaragozHumour Magazine (1908-1955) To Sociocultural Transformations Of The Turkish Society Which Derives Its Sources From The KaragozHumour Practices And Its Importance Through The Perspective Of The Turkish Cultural Histor", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, IV/16 (Kış, 2011), s. 238-247.
- Kılınç, Aziz, "Üstünlük Kuramı Bağlamında Harp ve Mizah", *Milli Folklor*, Yıl:19, Sayı:73 (2007) s. 55-60.
- Koloğlu, Orhan, "Basın", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, İstanbul: Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı ortak yayını, 1994, s. 69-73.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre: III, İçtima Senesi I, Cilt I, Ankara: TBMM Basımevi, 1991.
- Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi*, I, yay. haz. Kemal Gurulkan vd., İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, 2013.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri*, I, yay. haz. Muzaffer Albayrak vd., Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 2005.
- Özen, Neslihan, *Türk Basınında (Tanin, İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Vakit, Servet-i Fünun) Çanakkale Savaşları (1914-1918)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2004.
- Pomiankowski, Joseph, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü/1914-1918, I. Dünya Savaşı*, çev. Kemal Turan, , İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1997.
- Sanders, Liman von, *Türkiye'de Beş Sene*, yay. haz. Muzaffer Albayrak, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.
- Selahaddin Adil Paşa, *Çanakkale Cephesinden Mektuplar-Hatıralar*, yay. haz. Muzaffer Albayrak, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2007.
- Selçuk, Mustafa, "Çanakkale'ye Denizden İlk Bombardımanlar ve Başkent İstanbul", *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 2015, s. 69-81.
- Sevinçli, Efdal, "Cinsel Bilgileri Öğrenirken Sağdıçımız Karagöz: Karagöz Evleniyor (1913 Oyunu)", *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 27: 2009/1, s. 33-49.
- Ulusoy, Belkis, "Çanakkale Savaşlarının Türk ve Dünya Basınındaki Yansımaları", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 21 (2005), s. 63-70.
- Yeni Mecmua/Çanakkale Özel Sayısı*, yay. haz. Muzaffer Albayrak-Ayhan Özyurt, İstanbul. Yeditepe Yayınevi, 2006.